

Cserne Klára:

Rituálék, játékok és ünnepek átmeneti terekben

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Témavezetők:

Kapitány Ágnes DSc professor emerita
és Kapitány Gábor DSc egyetemi magántanár

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem,

Doktori Iskola Művészettudomány (designelmélet) PhD Designkultúra-tudományi Tagozat

2023

TÉZISEK

1. A digitális munkavégzés és szórakozás széleskörű térnyerésére, valamint a COVID járvány izolációs hatásaira reflektálva a személyes testi, téri és szociális környezethez való újra-kapcsolódás lehetőségeit keressük.
2. Kutatásunk a magyar neoavantgárd előadóművészetet mint alkotói előképet mozgósítja a „szbsett kollektív identitás” tapasztalataira reagáló, lokális hagyományba ágyazott, felszabadító és széles körben hozzáférhető játék-módszertan kidolgozásához.
3. A művészeti keretektől kikerülő performatív és teátrális gyakorlatok lehetséges új funkciója: az aktív cselekvés széles körben elérhető, tanulható és fejleszhető eszközrendszere.
4. A pervazív és immerzív játék-szabályrendszerek olyan tervezői alkotások, amelyek fiktív tereket és történeteket hoznak létre, melyek az álmokra, a képzeletre és a hagyományos értelemben vett valóságra egyaránt kiterjednek. Fikció és valóság effajta találkozásai bizonytalanság-érzetet generálnak.
5. Kutatásunk a bizonytalanság lokális tapasztalatának megragadására törekszik a közelmúlt előadóművészeti tapasztalatain keresztül. Megfigyelésünk szerint a nem-intézményesült “underground” előadóművészeti alkotók többszörösen perifériás pozíciójuk által egyfajta sajátos túlélési módot alakítottak ki, mely éppen ezt a bizonytalanság-érzetet veszi használatba kreatív erőforrásként.
6. Célunk egy olyan művészetelméleti és történeti megalapozottságú közösségi cselekvési modell felállítására, mely a bizonytalanság élményét elviselhetővé, majd élmény-szerűvé, végül pedig (reményeink szerint) élvezetes, felszabadító tapasztalattá teszi.
7. Történeti anyagokhoz való kutatói viszonyunk alapvető sajátossága egy személyes befogadói-értelmezői attitűd - mely az olvasói válaszelmélet (reader-response criticism) hozzáállásán alapul. A saját női és anyai tapasztalataink által meghatározott elmélet írására törekszünk.
8. Hozzáférhetővé és befogadhatóvá tesszük a magyar neoavantgárd hálózatos szerkezetű, kocsonyásan remegő jellegét egy művészettörténetben járatlan, naiv „vad befogadó” számára. Vallási, spirituális jelenségek szövik át az egész korszakot – ezen keresztül hozunk létre kapcsolódási felületet az utókor szélesebb nyilvánosságára számára.
9. A neoavantgárd szcénájában különösen érdekes a zsidó származású alkotók szerepe, mivel az elhallgatáson alapuló, holokauszttúlélő identitás-hiányt művészetükben is tematizálták. A hiány-, titok- és üresség-tapasztalatok foglalták el a hagyományok helyét. Ebből táplálkozó egyedi, személyes élményeken, érzeteken és kötődéseken alapuló, saját új rituálékat dolgoztak ki.
10. Álláspontunk szerint ez a rejtőzködő állapot innovációt, új formák létrejöttét is provokálta. A második világháború és a rendszerváltás közti időszakra nem anomáliaként, hanem a jelen korunkat közvetlenül meghatározó történelmi előzményként tekintünk.

11. A neoavantgárd performansz-alkotások átmeneti rítusok: a szabad, autonóm cselekvőként való stabilizálódás, vagyis a felnőtté válás rítusai - egy olyan korszakban melynek politikai alapvetése a teljes lakosság infantilizálása, cselekvőképtelen, kiszolgáltatott státuszban tartása.
12. A tradicionális átmeneti rítus egy körkörös, több lépésből álló úton kíséri végig azt, aki átváltozik, azaz aki egy élethelyzetből átlép egy következő másikba. Elválasztja, majd új minőségben, újra összeköti a közösséggel. A neoavantgárd szabadító rítusok csak a fennálló rendszertől való elválasztás lépését valósíthatták meg, az újra összekötés elmaradt, így tartósan átmeneti, liminoid térben találták magukat az alkotók. Törekvésünk, hogy a neoavantgárd leválasztó rítusok hiányzó másik felét, a kapcsolat-teremtő rituálét létrehozzuk.
13. Fejezzük be, amit elkezdett a neoavantgárd - zárjuk be a kört! Kíséreljünk meg a mindennapi, személyes, családi, háztartási életbe visszajuttatni valamit ebből a hagyomány-fabrikáló szabadság-kereső művészeti gyakorlatból. Ennek eszköze egy a kortárs szabadidő-kultúrában elterjedt formátum: a kártyajáték lesz.
14. A játék címe: **KŐ–KŐ–KŐ**. Működése röviden: A mindennapi életben a cselekvéseinket ok-okozati összefüggések határozzák meg. A **KŐ–KŐ–KŐ** kártyák ezeket az összefüggéseket helyettesítik. Végül a kártyák helyére új, kitalált okokat illesztünk, így jön létre a történet mely összeköti személyes életkörülményeinket a fikcióval.
15. Játékunkat széles körben terjesztjük, és visszajelzéseket gyűjtünk a játékosoktól. A beszámolók alapján jelentős testi és mentális változásokat éltek át a játék hatása alatt. Tapasztalataikat különféle kábítószeres hatásai alatt, közösségi rítusokon való részvétel során, alkotói folyamatokban és fiktív történetek során szerzett élményekhez hasonlítják.
16. Értelmezésünk szerint a **KŐ–KŐ–KŐ** által létrehozott “biztonságos bizonytalanság” tapasztalat a résztvevők közötti személyes bizalom létrejöttét facilitálja.

